

Колекція гудзиків з фондів заповідника

**Ольга
ЛЯШКО**

**Зберігач фондів
Національного
заповідника «Глухів»**

У нашому повсякденному житті ми не звертаємо увагу на безліч різних дрібниць, які роблять його більш зручним і комфортним. До таких речей відноситься і звичайний гудзик, який застібуємо автоматично, не задумуючись над тим, що колись і він з'явився вперше.

Хто саме винайшов гудзик – невідомо. Одні вчені схилиються до думки, що це були греки або римляни, інші – що гудзик прийшов з Азії. Перші гудзики робилися, переважно, зі слонової кістки. Широке поширення вони одержали тільки в XIII ст. і майже до XVIII ст. були ознакою багатства і шляхетного походження. Королі й аристократія могли дозволити собі замовляти гудзики із золота і срібла. На початку XVIII ст. їх стали робити з металу, але майже до кінця XIX ст. вони були настільки дорогим товаром, що їх перешивали з одного одягу на інший.

Найчастіше гудзики мають дископодібну форму і протягаються у петлю чи проріз в одязі. У перекладі з англійської гудзик (button) – кнопка або бутон, що не розпустився. І дійсно, найбільш відомі старовинні гудзики нагадують малюнком квіти чи плоди. Спочатку люди з'єднували шматки свого одягу шипами від рослин, палицями або кісточками тварин. У Древньому Єгипті вже використовувалися пряжки, які на кінці просто зв'язувалися.

У фондах Національного заповідника «Глухів» зібрана чимала колекція гудзиків різного періоду, більшість яких відносимо до доби українського козацтва XVII-XVIII ст. Перш за все це гудзики з військових мундирів. Вони виготовлені з мідного сплаву, штамповані, пустотілі, у вигляді півсфери, діаметром 15-17 мм. Їх зворотній бік трохи випуклий,

Гудзики в експозиції музею археології

конусовидної форми, з петлеподібним припаяним вушком. Інші гудзики з верхнього одягу схожі на військові, але більші за діаметром (20-25 мм).

Окрему групу становлять бронзові пласкі гудзики діаметром 20 мм, виготовлені способом штампування, які мають по два симетрично розташовані отвори для нашивання. Привертає увагу гудзик, схожий на квітку з пелюстками. Він увігнутий посередині, з нерівними хвилюподібними краями, має два прямокутні отвори для нашивання. Є декілька гудзиків з різними клеймами виробника («CILT», «MOSKOV», «M»). Гудзики із зображенням герба Чернігівської губернії і написом «ЧЕРНИГОВСКОЙ» та «Російської імперії» (двоголового орла) говорять про їх використання у мундирах чиновників.

Цікавими експонатами є бронзові гудзики, виготовлені технікою литва,

що знайдені на території Глухівського району біля с. Некрасове. Вони мають вигляд кулькоподібної підвіски з вушком у верхній частині без орнаменту. Подібні гудзики, які характерні для верхнього як чоловічого, так і жіночого одягу XVII ст., були знайдені на території Глухова на Ярмарковій площі. Один з них прикрашений кружечком, прокресленими лініями, що поділяють його на три сегменти, кожен з яких орнаментований трьома крапками. Два інших – пустотілі, бронзові, у вигляді кулькоподібної підвіски з вушком у верхній частині. Вони прикрашені орнаментом з концентричних кіл, посередині мають напівсферичний мініатюрний виступ.

Звичайно, не має сенсу описувати всі гудзики, що зберігаються у фондах заповідника, а найцікавіші їх різновиди можна побачити в експозиції музею археології.

**Микола
МАХАНЬКОВ****Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»**

Марковичі – дворяни Глухівщини

Я.А.Маркович

Старовинний великий козацько-старшинський рід Марковичей-Маркевичів був відомий не тільки на теренах Гетьманщини і Російської імперії, а й далеко за їх межами. Представники цієї родини багато зробили задля слави України. Марковичі мали родинні зв'язки з відомими українськими родинами Скоропадських, Полуботків, Миклашевських, Голубів, Кондратьєвих, Лесевицьких та ін. В.Л. Модзалевський склав родинне дерево Марковичів, у якому тільки чоловіків налічується 209 осіб. У статті мова піде про Марковичів, життя яких безпосередньо пов'язане з Глуховом та Глухівщиною, та про окремі цікаві факти з життя представників цієї великої родини.

Андрій Маркович Маркович (народився близько 1674 р.) – значний військовий товариш (1708 р.), глухівський сотник (1709-1714 рр.), що їздив з дипломатичною місією від Петра I до Стамбулу. За уміння позитивно вирішувати питання дипломатичним шляхом гетьман І. Скоропадський у 1714р. призначив Андрія Марковича наказним лубенським полковником. Упродовж 1729-1740 рр. він обіймав посаду генерального підскарб'я, 11 лютого 1736 р. отримав дворянське звання від імператриці Анни. 4 липня 1740 р. був звільнений у відставку у званні генерального обозного. Помер 23 січня 1743 р. Був похований у церкві Святого Духа в Ромнах. Дружина – Анна Іванівна Маковська – донька Кролевецького сотника. Померла 9 серпня 1743р. і похована поруч із чоловіком.

А.М. Маркович мав 2 сестри. Анастасія Марківна народилась у 1671 р., у першому шлюбі була одружена з Костянтином Івановичем Голубом – генеральним бунчужним, у другому – з гетьманом І.І. Скоропадським. Померла 19 грудня 1729 р. Похована у Гамаліївському монастирі, побудованому на кошти гетьмана. Друга сестра, Марина Марківна, у 1723р. мешкала у Лохвиці, була за чоловіком Павлом Імшенецьким – протопопом лохвицьким. З 4 червня по 2 вересня 1736 р. знаходилась у Глухові під вартою «по лживому показанню шпiona, что она сестра Орлика». Яків Андрійович у своєму «Щоденнику» з цього приводу зробив 2 записи: «4 июня 1736 г. Глухов. Тетку мою родную, пани Павлову Имшенецкую, привезли сюда под караулом, по лживому показанню шпiona, что она сестра Орлика»; «2 сентября 1736 г. Указ из кабинета к князю Барятинскому при-

слан об освобождении тетки моей пани Павловой, которая под фальшивым претекстом, по наговору одного вора, якобы она Орликова сестра, взята с весны и досель под караулом сидела».

Син Андрія Марковича – Яків Андрійович Маркович – народився 7 жовтня 1696 р. Навчався у Києво-Могилянській академії і закінчив її з відзнакою. З 1718 р. він – знатний військовий товариш, бунчуковий товариш у 1721 р., наказний лубенський полковник у 1721, 1723-1725 рр., генеральний підскарбій у відставці з 1763р., учасник Сулацького походу (1725-1727 рр.). Універсалом гетьмана І.І. Скоропадського від 20 січня 1718 р. він отримав маєток у с. Сваркове. Підтвердження права власності на маєток стала царська грамота від 7 липня 1718 р. Я.А. Маркович – автор знаменитого «Дневника», який він вів протягом 50 років. Побудував у с. Сваркове школу, лікарню, домову муровану Миколаївську церкву. Помер Яків Андрійович 9 листопада 1770 р. у родинному маєтку, де і похований. Перша дружина (з 1714р.) – Олена Павлівна Полуботок – донька наказного гетьмана, померла 23 січня 1745 р. у с. Сваркове. Друга дружина (з 3 травня 1748 р.) – Марія Прохорівна Миттева – була донькою священика.

Від першого шлюбу Я.М. Маркович мав сина Андрія Яковича. Він народився 27 листопада 1735 р., помер 10 квітня 1749 р. у Сварковому. Похований у старій

дерев'яній церкві поруч із матір'ю.

Син від другого шлюбу, Михайло Якович, народився 18 квітня 1752р. Виховувався у Глухові у Ворту – перекладача військової канцелярії. З 1767 р. він навчався у Москві, протягом 1783-1790 рр. мешкав у Сварковому. Мав звання титулярного радника (1790-1797рр.). Помер у родинному маєтку близько 1829 р. Дружина М.Я. Марковича – Анастасія Петрівна Забіла – народилась близько 1756 р., померла 12 грудня 1824 р. Їх син, Олександр Михайлович, народився у Сварковому 20 серпня 1790р. З 31 грудня 1817 р. він – колезький секретар. Був обраний Глухівським дворянством повітовим суддею, з 26 травня 1823 р. – почесним наглядцем Глухівського повітового училища. З 2 жовтня 1826 р. обіймав посаду маршала Глухівського повіту. Упродовж 1832-1838 р. О.М.Маркович – Чернігівський губернський предводитель дворянства, у 1848 р. – надвірний радник. Станом на 1829 р. за ним у глухівському повіті значились 490 посполитих, винокурний завод і селітроварня. Мешкав у Сварковому (1836-1848 рр.). У 1859 р. видав «Дневник» Якова Марковича. Олександр Михайлович був членом Чернігівського губернського комітету по звільненню посполитих. Помер 15 грудня 1865 р. Похований у с. Сваркове. Мав сестер Марію і Єлизавету. Марія

**Надмогильна плита У.С. Маркович
у с. Сваркове, 2011 р. Фото автора**

народилась 17 липня 1778 р., мешкала у с. Богданівка, мала 112 посполитих чоловічої статі і 103 жіночої. Була за чоловіком Олексієм Олексійовичем Литвиновим – глухівським повітовим суддею (1836 р.). Єлизавета народилась 12 січня 1794 р. у с. Локотки Глухівського повіту. Була у шлюбі з Павлом Івановичем Лузановим – колезьким радником.

Іван Андрійович Маркович народився у 1747 р., виховувався у кадетському корпусі, на службі з 1760 р., з 21 квітня 1787 р. – надвірний радник, мешкав у с. Полошки (1810 р.), мав 179 посполитих. Помер у 1814 р. Його дружиною у 1782 р. стала Єлизавета Василівна Кочубей – донька статського радника. Вона померла у травні 1800 р. Мала власність у селах По-

лошки і Обложки (1804 р.).

Андрій Іванович Маркович народився 30 листопада 1781 р. у Новгороді-Сіверському. Працював на різних посадах у Колегії іноземних справ, з 25 вересня 1803 р. – надвірний радник у відставці. У с. Полошки Глухівського повіту мав 121 посполитого. Дружина – Анастасія Василівна Гудович – донька генерал-лейтенанта, народилась у 1782 р., померла у 1818 р.

Пармен Андрійович Маркович народився 28 липня 1830 р. у х. Мечеть Пириятинського повіту. Навчався в університеті св. Володимира (1848 р.). Глухівський повітовий предводитель дворянства упродовж 1872-1894 рр. 3 12 липня 1890 р. він – дійсний статський

радник, почесний мировий суддя Глухівського повіту (1891 р.). Станом на 1893 р. він мав 2000 десятин родинної землі у Чернігівській губернії. Помер 14 серпня 1894 р. на 64 році життя. у с.Сваркове, де і похований біля церкви св. Миколи. Його дружина – Уляна Семенівна Трифоновська – донька прилуцького поручика С.М. Трифоновського, народилась 22 червня 1840 р., померла 22 серпня 1901 р. Похована похована поруч із чоловіком.

У 2011 р. автор статті, перебуваючи у с. Сваркове з метою наукового пошуку, зробив фотофіксацію уцілілих надмогильних плит П.А. Марковича та його дружини.

Продовження у наступному номері

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО**
Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Людина – творець матеріальної культури. Щоб ти не робив за своє життя – писав, читав, створював чи... просто жив, – ти вже залишив після себе слід в історії. Наче планета, навколо якої рухаються супутники, людина є центром, що притягує власне своє, минуле та майбутнє інших людей. Людина – це світ речей. Ми не можемо оцінити талант художника, якщо не побачимо його картин, архітектора – не доторкнувшись до вишуканих будівельних форм. Тому пошук проявів людської культури завжди зводився і зводиться до пошуку людських речей. Більшість із нас навіть не задумується над тим, що через багато років після смерті світ речей стане неочінуваним скарбом не лише для істориків.

Витвори мистецтва та й взагалі речі, що належали минулим поколінням, завжди були в ціні. Зібрання матеріальних надбань людства з часом перетворювались у різноманітні музеї, колекції, галереї, виставки. Якщо простежити тенденцію створення найвеличніших музеїв світу, то майже всі вони починались з приватних колекцій – чи то подарованих, чи просто відібраних. Приватні колекції завжди вирізнялись своїми багатючими зібраннями. Ті, хто їх збирав, є активними і зацікавленими особами. І ця активність має під собою не лише матеріальну спроможність, а й розкутість у придбанні та прямий доступ до ринків збуту. Є попит – є пропозиція. І якщо протягом століть предметами збирання чи колекціонування були

Історія оптом і в роздріб

гроші, прикраси, нагороди, зброя тощо, то сучасні антикварні ринки наповнені археологічними артефактами, і попит на них з кожним роком постійно зростає.

У науковому світі завжди існувала проблема – хто більше цінує історичні цінності – держава чи приватні особи? Як зупинити діяльність ринків з продажу археологічних речей?

Кількість пам'яток археології на території України просто вражає, але лише мізерна кількість їх є дослідженими або такими, що досліджуються. Держава, яка б здавалася є основним замовником, виділяє на цю справу мізерні кошти. Натомість цей вакуум активно заповнюють «справжні» цінителі старого. Наразі придбати знаряддя праці часів неоліту чи козацькі старожитності будь-кому так же легко, як купити буханець хліба і півлітра молока, і що саме головне – ціна цих речей і продуктів порівняно однакова. Інтернет-ресурси є прекрасними засобами інформації і одночасно ринком для продавців та покупців археологічних скарбів.

Але в «темному» світі археології не все так темно. Офіційні археологи працюють за державним замовленням, і з року в рік, квадрат за квадратом, досліджують археологічну пам'ятку для того, щоб дізнатися більше про побут людей, які населяли дану місцевість. Предмети, що трапляються під час розкопок, мають, перш за все, наукову цінність. Для неофіційних шукачів світ речей стоїть на першому місці. І якщо для деяких із них це лише цікавість, то для більшості – основний заробіток. Для видобутку цих речей залучається передова техніка, від якої, до речі, наукова спільнота відмовляється. Та найголовніше – ця «археологічна лихо-

манка» відкриває інформаційний простір, що донедавна був закритий для широкого загалу, через Інтернет-бібліотеки, архіви, картографічні матеріали, віртуальні музейні колекції, що в кінцевому результаті призводить до некерованого видобутку археологічних артефактів.

Зупинити цей процес на сучасному етапі неможливо, але якщо правильно скористатись ситуацією, то можна мати хоча б певний зиск з «роботи» неофіційних археологів. Все частіше з'являються повідомлення, що «чорні» шукачі скарбів знайшли унікальне поховання, селище, натрапили на скарб чи на унікальні археологічні речі. Для істориків матеріальна річ – це джерело інформації. Навіть не так важлива її наявність, як прив'язка до конкретного місця знахідки. Більшість інформації про неофіційні археологічні знахідки відразу потрапляє до Інтернет-ринків, що допомагає дослідникам встановити конкретні місця знахідки, їх аналізи, зібрати фотографічний матеріал, увести в науковий обіг досі невідомі речі. З досвіду західної офіційної археології така практика є прийнятною і розповсюдженою. Інформація про археологічні знахідки, знайдені неофіційним шляхом, потрапляють в офіційні бази даних національних західних музеїв. На основі цього публікуються наукові роботи, проводяться археологічні дослідження, а головне – викопані речі не зникають безслідно в приватних колекціях.

Розкрадання археологічних комплексів можна порівняти з втратою мобільного телефону: не так прикро власне за апарат, як за ту інформацію, що в ньому зберігалась.

Игорь
СБИТНЫЙКраевед
г. Глухов

Улицы родного города ГЛУХОВА

Продолжение. Начало в № 41-43

УЛИЦА ТЕРЕЩЕНКО

Улица, которая несколько раз меняла свое название – Воронежская, Шосткинская, Терещенко, Ленина, и снова Терещенко – начинается от бывшего предместья «Солдатская слободка» (ул. Суворова).

В начале 30-х годов на улице было сооружено 2 двухэтажных дома для семей командирского состава глуховского гарнизона. Эти дома положили начало строительства целого жилого городка для семей офицеров в послевоенное время с магазинами военторга, яслями, детсадом.

Двигаясь к центру города, на западной стороне улицы можно увидеть старинный дом, национализированный после революции. В нём, начиная с довоенного времени, находятся межрайонный аптечный склад и аптека. На пересечении с улицей Красной в 70-е годы XX ст. было построено здание сбербанка. На развилке с ул. Красная Горка в одноэтажных домах располагались две еврейские синагоги.

В угловом здании (не сохранилось), стоявшем на перекрёстке улиц Терещенко и Первомайской, в послевоенное время размещалась типография. Рядом в сквере в 1927-1928 гг. была построена водонапорная башня. На ней установили часы с громким боем, для чего с церкви Трёх Анастасий был снят колокол и поднят на башню. В 1941 г. его перенесли на прежнее место. При снятии он немного пострадал (отбит фрагмент в нижней части). До 60-х годов на башне круглосуточно дежурили пожарники. В довоенное время при морозе -21°C и более они вывешивали на башне белый флаг, и школьники знали, что занятия отменяются.

Не так давно в газете «Труд» была опубликована статья об архитектурных особенностях водонапорных башен. Для иллюстрации статьи был использован снимок глуховской башни, который подписали: «Самая красивая водонапорная башня в Украине находится в г. Глухове Сумской области».

Во второй половине XIX ст. Артемий Терещенко построил в городе свою каменную двухэтажную резиденцию. Она была огорожена двухметровой кирпичной оштукатуренной оградой с двумя арочными воротами и калитками. Этот дом оригинальной архитектуры с чугунной лестницей художественного литья имел еще и очень редкую по тем временам отопительную систему («амосовскую»). В подвале были установлены две большие топки. В одну из них загружали 3-4 воза сухих березовых или дубовых дров. Их зажигали, после чего топку замуровывали,

Южный фасад дома А.Терещенко в 1950-х годах. Фото автора

чтобы дрова не горели, а тлели несколько дней. За это время подготавливали и загружали вторую топку. Над топками имелись большие камеры для теплого воздуха, который по специальным ходам в стенах поступал в каждую комнату через отверстия. Открывая или закрывая их, можно было регулировать температуру в помещении. Такую же систему отопления имели церковь Трёх Анастасий и детский приют Терещенко.

Во время Первой мировой войны в доме Терещенко находился госпиталь, после революции – военкомат. Осенью 1920 г. особняк был занят «шубинской» бандой во время их кратковременного пребывания в городе. В начале 30-х годов здесь размещалась станция прядильных культур, далее ВНИИКО (Всесоюзный научно-исследовательский институт конопли), после войны – лубинститут. Для проведения лабораторных исследований лубинститутом на усадьбе Терещенко было построено большое четырёхэтажное строение (сейчас корпус № 7 Глуховского национального педуниверситета им. А. Довженко), рядом с ним – пятиэтажный жилой дом для своих сотрудников.

В начале 30-х годов на улице Терещенко в двухэтажном деревянном здании (не сохранилось) находился маслозавод, который работал здесь до 60-х годов, а затем перешел в новое помещение по ул. Индустриальной. Хозяйственная территория маслозавода выходила в Анастасиевский переулочек (сейчас ул. Спасская). В переулочке и во дворе всегда находилось много подвод с бидонами, т. к. молоковозов тогда еще не было вообще, а фермы были маломощными.

В двухэтажном здании (ул. Терещенко, 51) до революции располагался постоянный двор с трактиром, до войны – пошивочный цех артели инвалидов

им. Буденного. С 1944 по 1961 гг. в здании размещался райпотребсоюз. На первом этаже находился клуб, а в подвале – ситроцех потребкооперации. Двор имел конюшню (тогда еще много грузов перевозилось гужевым транспортом). С 1961 г. в строении располагались магазины: на первом этаже – хлебный, на втором – галантерея. В 2009-2010 гг. здание полностью отстроили, сохранив первоначальный архитектурный стиль.

На месте современного четырёхэтажного «Дом быта» стоял большой кирпичный двухэтажный купеческий дом. Его западное крыло шло вдоль улицы Терещенко, восточное – вдоль Базарной площади. Первый этаж ранее занимали добротные магазины, второй – жилые и административные помещения. В советское время на 2-м этаже находилась контора горторга, а помещения магазинов приспособили под складские помещения. Дом мог претендовать на статус памятника архитектуры (его хорошо видно на одном из снимков начала XX в.), если бы не был разобран в 70-х годах.

Базарная площадь до революции была полностью заполнена «рундуками» – небольшими торговыми магазинчиками. В советское время ее переименовали на Красную. Здесь проводились военные парады и праздничные демонстрации. В сентябре 1943 г. на площади был похоронен генерал-майор Г.С. Рудченко и на месте захоронения установлен танк Т-34.

В начале 60-х годов, когда на площади построили кинотеатр (сейчас городской Дворец культуры), её оставшуюся территорию засадили деревьями. Их высаживали при помощи крана, т. к. на тот момент они уже имели высоту до 4-5 м. Каштаны, липы, рябины и другие деревья хорошо

прижились. В центре парка находился фонтан, а в 1995 г. на его месте был установлен памятник нашим землякам-композиторам М.С. Березовскому и Д.С. Бортнянскому.

Двигаясь по ул. Трещенко, проходим мимо старинной казацкой церкви св. Николая. Под ее сводами провозглашали присягу на верность казачьему государству гетманы, молились цари и царицы, казацкие старшины, вельможи, выдающиеся ученые и летописцы, писатели и поэты, композиторы. Не раз бывал в храме Т.Г. Шевченко. Когда в 2002 г. встал вопрос о выпуске специальной почтовой марки, посвященной Сумской области, на право быть изображенными на ней претендовало много храмов, архитектурных памятников, дворцов, но компетентное жюри выбрало именно Николаевскую церковь в г. Глухове (фото Ю. Москаленко).

В лихие 30-е годы храм устоял лишь потому, что стал использоваться как зернохранилище. Он был открыт в 1941 г., но вновь закрыт в 60-х. Его помещение отдали под склад райпотребсоюза и только в 1991 г. возвратили религиозной общине. Благодаря неиссякаемой энергии настоятеля протоиерея Владимира (Сутоняко) проведены большие ремонтные работы, и сейчас храм радует верующих и туристов.

Площадь передавтовокзаломна плане города 1910 г. обозначена как «Овощная». На месте 4-х этажного жилого дома № 53 до революции стоял ряд каменных магазинов, который поворачивал к Троицкому собору. При советской власти в этом комплексе расположили типографию. В 1941 г. при отступлении части Красной Армии сожгли её, чтобы она не досталась оккупантам.

На месте дома № 28 (аптека № 19) стояло два жилых дома, на месте автостоянки – три одноэтажных. Восточным фасадом на ул. Трещенко выходит бывший дом помещика П. Лютого. Идя далее по улице, доходим до её пересечения с Почтовым переулком. Здесь на западной стороне когда-то находился двухэтажный кирпичный дом, в

Могила генерала Г.Рудченко в городском сквере в 1950-х годах. Фото автора

котором с 30-х до 60-х годов размещалась контора предприятия «Теплоторф», разработывающего карьеры на Новой Гребле, в сёлах Некрасово, Ионино и снабжающего топливом организации, учреждения и население (сначала торфом ручной, позже – машинной резки). Школы и садики также отапливались торфом. В городе была артель «Червоный гужевик», ломовые извозчики которой все лето и осень вывозили торф, для чего на повозки ставили сплетенные из прутьев большие кошули или сбитые из досок специальные ящики.

На перекрестке с ул. Спартака на западной стороне улицы с начала 30-х до 60-х годов существовала хлебопекарня. Сначала в ней пекли подовый ржаной хлеб отличного качества. Многие командировочные из областного центра (Чернигова) везли с собой домой глуховский хлеб. Каждая из 3-х бригад пекарей намечала свою продукцию, делая пальцем ямку в буханке (1 бригада – одну ямку и т.д.). Позже хлеб стали печь на сковородках, потом в формах (кирпичики). В 60-х годах по ул. Гоголя построили хлебзавод, и пекарня прекратила существование. Сейчас на территории бывшей пекарни располагается котельная теплосети.

На месте пятиэтажного жилого дома

№ 56 (над стадионом), построенного на перекрестке ул. Трещенко с пер. Спартака, до войны находился двухэтажный жилой дом. В 1943 г. его разбомбили, а в 50-х здесь построили двухэтажный дом быта с пошивочной, сапожной, часовой мастерскими. На спуске к стадиону стояло два жилых дома. Далее шло здание суда с юридической консультацией. В 60-е годы суд переехал на ул. Спасскую, а в освобождённом помещении некоторое время размещалась контора комбината «Общепит».

В дореволюционный период территория нынешнего стадиона носила название «Коммерческий сад». Со стороны Дергуновской (сейчас Каплунова) и Белополювской (сейчас Шевченко) улиц он был обсажен серебристыми тополями, последние из которых спилили при постройке нового стадиона. В саду проводились народные гуляния на праздники, на Масляную (взятие снежного городка, сжигание чучела, катания, игры). В южной части на высоком месте стояла ротонда, где выступали местные и приезжие артисты. В палатках и на разнос торговали сладостями и напитками.

В середине 30-х годов сюда был перенесен стадион, ранее находившийся в летнем саду. В северной части было установлено несколько рядов скамеек. В довоенное время здесь проводились сельскохозяйственные выставки района. После войны на футбольном поле каждую зиму заливали каток. Этому способствовали суровые зимы тех лет. Каждый день, особенно вечером, сотни любителей конькобежного спорта под музыку проводили свободное время на катке. Стадион «Спартак» в 50-х годах капитально перестроили (точнее построили заново) и назвали «Дружба».

Ниже дома № 61 (магазин «Меркурий») до войны стояло двухэтажное здание, в котором размещалась контора электростанции и водопровода. В войну оно было разрушено. Там, где сейчас мастерские водоканала, находилась скважина водозабора и электростанция – дизельный двухэтажный движок. Свет подавался только в центр города и далеко не всем. Горел он до 24 часов. После

Продолжение на стр. 6

Деревянная плотина и мост Скоропадского озера в 1950-х годах. Фото автора

Продолжение. Начало на стр. 4-5
войны движок заменили трофейным дизельным двигателем от немецкой подводной лодки. К 60-м годам была построена новая электростанция по ул. Киево-Московской.

Рядом с этими объектами в XIX в. находились конюшни гусарского полка. В начале XX в. их строение выкупили и переоборудовали под кинотеатр. Зрительный зал вмещал где-то до 45 человек. Это было длинное помещение на 22 ряда с прекрасной акустикой и хорошим фойе. Немые фильмы демонстрировались под аккомпанемент пианино, на котором играла М. Непомнящая. Новые фильмы выходили редко, поэтому примерно через 5-6 месяцев просмотренный фильм демонстрировали повторно. Несмотря на это, зрителей все равно было много. В кинотеатр ходили семьями, со знакомыми. Позже в этом здании находился мебельный магазин.

В конце 40-х годов ночью, после сеанса, в кинотеатре обвалились потолок и крыша. Если бы это случилось на несколько часов раньше, могла произойти страшная трагедия. Через некоторое время потолок и крышу восстановили, и кинотеатр работал до тех пор, пока в начале 60-х годов не перешел в новое помещение.

В здании, которое примыкает к стадиону, до революции размещался штаб гусарского полка, в 70-х годах – краеведческий музей, позже – художественные

мастерские (сейчас оно пустует).

Далее идёт комплекс корпусов колледжа СНАУ. Сахарозаводчик Н.А. Терещенко, учитывая потребность в квалифицированных кадрах для своих заводов, выкупил бывшие воинские казармы (корпус № 1) и переоборудовал их под учебный корпус. В 1899 г. начались занятия в Глуховском ремесленном училище им. тайного советника Н.А. Терещенко. В 1919 г. училище реорганизовали в профтехшколу, в 1929 г. – в техникум механизации сельского хозяйства. В отдельном здании располагается народный музей дважды Героя Советского Союза С.А. Ковпака. Большая заслуга в его создании принадлежит преподавателю А.Ф. Реве. Рядом расположены построенные в 70-е годы новые здания спортзала, библиотеки, актового зала, учебного корпуса, двух пятиэтажных общежитий. Довоенное здание общежития № 1 принадлежало Глуховскому сельхозинституту.

На углу с улицей Артема (бывшая Простоквашинская) стояла Трехсвятская церковь, алтарной частью направленная на ул. Терещенко. Вход в церковь был со стороны Трехсвятского переулка (ул. Клары Цеткин). В 30-е годы церковь разобрали. В 2009 г. сотрудником Национального заповедника «Глухов» И.В. Мошик были обнаружены снимки церкви в фондах Института рукописи Национальной библиотеки Украины

им. В.Вернадского. Свидетель тех времён – старый дуб, выросший ранее за церковной оградой. В 60-е годы на месте разобранной церкви построили двухэтажную контору «Глуховхимстроя» (сейчас в этом здании расположена рота ДПС).

Памятник архитектуры «Дворянское собрание» в этом году отметил свой 200-летний юбилей. После революции в нём размещался краеведческий музей, в 1930 г. его передали исследовательской станции прядильных культур. С тех пор и до 70-х годов в нём находился второй корпус лубинститута, а с 70-х до 90-х годов – исполком городского совета. После реставрации в нём снова разместилась экспозиция Глуховского городского краеведческого музея.

Завершает улицу памятник «Партизанам Глуховщины» и красивое Скоропадское озеро. Его в советское время называли «озеро им. Ленина». В 1941 г. части Красной Армии, отступая, взорвали плотину озера. Немцы на скорую руку восстановили мост и плотину, а в 1948 г. ее прорвало и озеро снова оказалось на грани исчезновения. Через некоторое время была построена деревянная плотина. Во время строительства трассы «Москва-Киев» её заменили на железобетонную, что мы имеем на сегодняшний день.

P.S. Автор выражает благодарность Г.П. Савицкой (Козуб) за помощь в реконструкции событий.

Продолжение в следующем номере

**Протоісрей
Владислав ЮЩЕНКО**

**Кандидат богослов'я,
настоятель Михайлівського
храму с.Перемога**

Якими тільки епітетами не нагороджували владика Серафима за його життя та після праведної кончини. «Владика пройшов через все життя як діамант, не маючи ні однієї плями», – говорив про нього преподобний Андронік Глинський. Для духовних чад схимитрополит був і залишається старцем-святителем, для жителів Глухівщини – земляком.

Місце, на якому стояв будинок Мажуг по вул. Тельмана. Фото 2009 р.

Видатні уродженці Глухівського краю: схимитрополит Серафим (Мажуга) (1896-1985) новопоставлений святий Собору преподобних Глинських

Українська Православна Церква засвідчила праведність його життя і назвала найдорожчим для християнина ім'ям – «святий».

Народився Захарій Якимович Мажуга (світське ім'я до чернецого постригу) 14 вересня 1896 р. на Усівці – північно-західному передмісті Глухова.

Стосовно року народження існує деяка розбіжність (від 1893 до 1896 р.), як і щодо приналежності його сім'ї до певного суспільного стану. Не виключено, що батьки майбутнього архіпастиря були міщанами, які займалися робітничою працею. Новонароджений, вірогідно, був хрещений у парафіяльній усівській Покровській церкві (не збереглася).

Будинок Мажуг стояв на лівій стороні сучасної вулиці Тельмана і мав непарний порядковий номер у п'ятдесятих числах. Цю інформацію автор статті отримав від жінки прийомного сина племінника владики. Споруда площею близько 30 м², судячи із залишків фундаменту, розташовувалася на відстані 5 м від межі вул. Тельмана, 1 м від сусідньої ділянки та близько 5 м від колишньої дороги (можливо була прорізна з метою пожежної безпеки), що поєднує вулицю з однойменним провулком. Дерев'яний будинок з невеличкою верандою, не потинькований, але побілений, був критий солом'яною і мав по

два вікна на вуличному і дворовому фасадах. Після смерті останньої мешканки – рідної племінниці Любові – тут вже ніхто не жив. Занедбана споруда з часом повністю розвалилась. Наразі на цьому клаптику землі вирощує городина сім'я, яка не має жодного відношення до родини Мажуг. Навесні, коли тільки-но розтане сніг, по абрисам фундаментів безпомилково можна визначити, де стояла хатина, але через деякий час вони зникають під килимом зелені. На початку дев'яностих років минулого століття сюди почали приїжджати віруючі, які знали високодуховне життя владики, щоб вшанувати місце, де пройшли його дитячі роки.

Залишившись у одинадцятирічному віці сиротою, Захарій Мажуга вже не уявляв свого життя без чоловічого монастиря «Глинська пустинь». Так у 1914 р. він став послушником, через 2 роки призваний на воєнну службу, у 1920 р. повернувся до обителі, де у червні того ж року прийняв постриг у першу чернечу ступінь – рясофор, а у березні 1921 р. став монахом з ім'ям Зіновій. Закриття Глинської пустині у 1922 р. змусило його перейти до Драндського Успенського монастиря Сухумської єпархії.

У 1924 р. Зіновій став ієродияконом (монахом-дияконом), рукопокладеним єпископом П'ятигорським Никоном, у 1926 р. – ієромонахом (монахом-єпископом) (рукопокладений тим же єпископом), а упродовж 1925-1930 рр. служив у м. Сухумі (Абхазія). Після цього він жив у горах Абхазії, де разом з іншими монахами організував відлюдницький скит, служив у Софійському храмі м. Ростов-на-Дону.

1936 року майбутнього схимитрополита заарештували і відправили на будівництво Біломорканалу. Разом із ним відбували заслання й інші монахи Глинської пустині, а також глухівчанин Іван Кирилович Піскурьов (1895-1985), відомий з видань про Глинську пустинь як «башмачник». Іван Кирилович працював пекарем і часто підгодовував за-

сланих монахів. За спогадами його до-ньюк, владику подобався Івану Кириловичу найбільше. Він залишився у пам'яті глухівчанина низеньким ієромонахом з довгою бородою.

У 1942 р. священник вийшов на свободу. Скориставшись цією нагодою, І.К. Піскурьов попросив звільненого відіслати гроші для сім'ї, але у Ростові його пограбували, і доручення залишилося невиконаним. Зустрілись колишні в'язні у 1958 р. на похоронах схиархімандрита Серафима (Амеліна) (1874-1958) – святого, прославленого у Соборі преподобних Глинських. Після цієї зустрічі зв'язок владики із глухівськими віруючими вже ніколи не поривався, про що вони згадували так: «Не було жодного разу, щоб ми приїхали, і він сам не запросив нас на обід». А до цього були роки самовідданої служби: упродовж 1942-1945 рр. – у Тбіліському Сіонському Успенському соборі (1943 р. нагороджений наперсним хрестом, 1945 р. зведений у сан ігумена); у 1945-1947 рр. – у с. Кірово у Вірменії; у 1947-1950 рр. – у м. Батумі. У 1950 р. його призначено настоятелем храму св. кн. Олександра Невського у Тбілісі, зведено у сан архімандрита, 1952 р. призначено членом Святішого Синоду Грузинської Православної Церкви. 1956 року він – хіротонісаний в єпископа Степанованівського (Вірменія), вікарій Патріарха всієї Грузії; 16 квітня 1957 р. постригав у чернецтво студента другого курсу Московської Духовної Академії Іраклія Георгійовича Гудушаурі – Шіолашвілі, майбутнього Католикоса – Патріарха Грузинської Православної Церкви Ілля II.

19 жовтня 1958 р. владику приїхав у Глинську пустинь на поховання настоятеля обителі схиархімандрита Серафима (Амеліна). Невідомий автор залишив нам наступний опис цієї події: «У три години ночі приїхав Преосвященніший єпископ Зіновій із Тбілісі. Погода була жахлива: темно, сильний вітер все рвав та крутив... Здавалося, ось-ось зірве кришу з якогось будинку... Злива завершила усю картину... Під ногами сира слизька земля. Не хотілося виходити на вулицю.

Приїзд Владики в таку погоду був сугубо радісним та втішним для всієї монастирської братії. Отримавши телеграму про важкий стан Батюшки, Владика, отримавши благословення Святителя Грузії, вилетів літаком до Києва. З Києва поїздом до міста Суми. Там до нього приєднався Преосвященніший Іосаф, хворий на той час, та протодиякон Яків. На дванадцятій версті машина застрягла у грязюці. З трудом вилізли, повернулися назад. Преосвященніший Іосаф зліг, а Владика Зіновій із священником Георгієм та протодияконом Яковом продовжили свій шлях із Сум на Лікоть, а звідти на попутному вантажному автомобілі... З радістю зустріли його всі братія. З вдячністю зустріли його ті, хто приїхали помолитись».

Майже через місяць, 17 листопада 1958 р., священник був нагороджений

*Митрополит Тетрицкароїський
Зіновій (Мажуга). Тбілісі. 1970-ті роки*

правомосинням хрестом на клобучі. Через два роки він знову відвідав Глинську пустинь для молитовного вшанування пам'яті схиархімандрита Серафима (Амеліна), і в цьому ж 1960 р. був призначений єпископом Тетрицкароїським, що дало змогу багатьом монахам після закриття Глинської пустині у 1961 р. переїхати до Грузії під його опіку.

26 серпня 1963 р. владику брав участь у хіротонії майбутнього Католикоса – Патріарха Ілля II на єпископа Шемокмедського, вікарія Католикоса – Патріарха Єфрема II. У 1972 р. глухівчанина було возведено у сан митрополита. 26 березня 1973 р. він очолював відспівування схиархімандрита Андроніка (Лукаша) (1889-1973) – колишнього благочинного Глинського монастиря, який останні роки свого життя служив у Олександрівському соборі м. Тбілісі.

У 1978 р. дізнавшись про тяжку хворобу І.К. Піскурьова, митрополит направив до Глухова схиархімандрита Віталія (Сидоренка) (1928-1992), в минулому послушника Глинської пустині, який здійснив чернечий постриг Івана Кириловича з ім'ям Андронік та передікрі, що той проживе ще декілька років.

За декілька років до своєї смерті митрополит Зіновій прийняв постриг у схиму з новим ім'ям Серафим. 8 березня 1985 р. він приставився та був похований в Олександрівському соборі. Відспівування очолив Католикос – Патріарх Ілля II.

25 березня 2009 р. Священним Синодом Української Православної Церкви схимитрополит причислений до лику святих (журнал № 9). 21 серпня 2010 р. за урочистим богослужінням у Глинській пустині під головуванням Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Володимира відбулося офіційне прославлення владики Серафима.

ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ

Сторінками минулого

СІДАЛО ДЛЯ ГРАКІВ

Два дні працювали колгоспні теслярі артїлі ім. Калініна. І діло хороше зробили – дошку показників змагання рільничих бригад і дошку пошани. Колгоспний маляр наніс на неї відповідні графлення, і вже на другий день колгоспники бачили, хто сьогодні йде попереду, а хто пасе задніх.

Але добре почата справа не була доведена до кінця. Через деякий час показники перестали з'являтися на дошці, дощі змили графлення, дошка потріскалась від сонця та вітру і тепер стоїть якоюсь примарою, лякаючи вночі запізнілих прохожих, а вдень тільки служить сідалом для граків.

Знає про це голова колгоспу тов. Буслова, знає і секретар партійної організації тов. Веллер. Знають, але, мабуть, вважають, що пернатим теж треба приділяти належну увагу.

В. Костриков

ШАНОВНИЙ ПЕРЧЕ!

В нетрях нашого районного Будинку культури протягом багатьох років зберігаються інструменти духового оркестру.

Не можна сказати, щоб мідні труби були позбавлені життєво необхідних механізмів, з допомогою яких видобуваються звуки. Навпаки, свого часу вони досить переконливо сповіщали про такі події, як весілля.

При цьому варто зазначити, що в будинку культури так і не було оркестрантів. Але оркестр грав. Мовчав він лише в вечорах відпочинку молоді та в міському саду. І взагалі, коли в атмосфері починало пахнути безплатною

гастроллю – з міді не можна було видавити жодної ноти.

– А я видавлю! – рішуче заявив колишній директор цього культурного вогнища тов. Головач і, організувавши гурток крою і шиття, залишив свій службовий пост.

– Клянусь: оркестру бути! – узяв на цілу октаву вище новопризначений директор тов. Шестопалов і взявся за реорганізацію гуртка...крою і шиття.

Важко передбачити дальшу долю занедбаних і фактично безпритульних духових інструментів. Про це лише «в курсі дела» тов. Шестопалов і завідувачий райвідділом культури тов. Демченко.

Є, між іншим, така думка: чи не було б краще за організацію духового оркестру взятися тобі, Перче? Гляди, що-небудь і вийде.

Д. Бемольєв

ХИМИНІ КУРИ

Глухівська МТС надіслала в колгосп ім. Ворошилова меморандум, так, мовляв, і так, а «...лиц, допустивших заростання сорняками, строго наказувати для роста кукурузы. Ету погоду проведіть протяженим п'ять днів».

– Про що йде мова? Чи не про Химині кури, що пішли в череду недоєні? – запитують в колгоспі.

Никодим Дудка

ЯКОВЕНКО ЛІКУЄ

– На що скаржишся, старий?

– Та воно вроді нежить, чи мо коклюш.

– Бородачі на дитячий коклюш не хворіють. Звільняю від роботи в колгоспі на три дні. Слідуючий!..Що у

вас, тітко?

– Не інакше, Миколо Васильовичу, як наврочили. Більше чотирнадцяти годин на добу спати не можу, хоч на місяць вий.

– Натискуйте на вітаміни. Звільняю від роботи на сім днів...Хто там ще є із страждущих?

– Я, значить, із ферми...

– Сам бачу, що не з дна морського. Ану прокашляйся. Одержуй довідку: «Дана сія свинарці на предмет звільнення від роботи на три доби. Підстава – хвороба» і котися звідси.

Між іншим, ця безіменна довідка і нині служить свою добру службу, аби лише черговий «хворий» був жіночого роду.

Коли завідувачий медпунктом при колгоспі ім. Калініна М.В. Яковенко буває в доброму гуморі, то за світловий день свою виробничу норму по звільненню від роботи він ухитрився довести до 100 чоловік строком від 3 до 7 днів кожного! Можна собі уявити, як це «благотворно» позначається на стані справ цього невеликого колгоспу.

Але таке буває приступами. В інші ж дні до медпункту, перетвореного в гуртожиток, не підходить.

– Що, пальця врізав? Катай у поліклініку у Глухів! А тобі, хлопчику, забинтувати? Марш у поліклініку!

В головних асистентах у цього цілителя ходять акушерка Гордієнко, яка до того ж є секретарем комсомольської організації колгоспу і жодного разу не була серед молоді в полі.

Отак і лікує Яковенко при активній допомозі Гордієнко.

С. Цибулька

Газета «За перемогу!», 1957 р.

Подано мовою оригіналу.

Підготувала до друку Неля Пінчук

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. К.Маркса, 69

Підписано до друку 25.05.2011 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 673

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО